

Міністерство освіти і науки України

Державний заклад
«Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Присвячується 10-річчю кафедри
журналістики та видавничої справи

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ: ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ, РЕГІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРС

Збірник наукових праць

Рівне – 2015

УДК 316.26
ББК 71.063.14
С 69

*Друкується за рішенням Ученої ради Державного закладу
«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
(протокол №4 від 27 листопада 2015 р.)*

Рецензенти:

Бутиріна М. В. – доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри реклами і зв'язків з громадськістю Дніпропетровського національного університету ім. Олеса Гончара;

Безчотнікова С. В. – доктор філологічних наук, професор кафедри соціальних комунікацій Маріупольського державного університету;

Пономаренко Л. Г. – доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри видавничої справи та редагування Класичного приватного університету (м. Запоріжжя).

С 69 Соціальні комунікації: теорія, історія, регіональний дискурс: науковий збірник / Редкол.: В. М. Галич (гол. ред.), К. М. Ульянова (заст. гол. ред), О. С. Куцевська, Ю. Є. Соловійова, Н. Є. Манич. Передм. К. М. Ульянової. – Рівне: О. Зень, 2015. – 232 с.

ISBN 978-617-601-128-6

У збірнику оприлюднено результати наукової роботи професорсько-викладацького колективу кафедри журналістики та видавничої справи, а також діяльності дослідницьких лабораторій аспірантів, магістрантів та студентів над кафедральною темою «Соціальні комунікації: теорія, історія, регіональний дискурс», яка реалізується в декількох напрямках: вивчення концептуальних засад регіональної та всеукраїнської журналістики в просторі соціальних комунікацій; теоретичні пошуки та соціальні ефекти у видавничій справі та редагуванні; дослідження сучасних підходів та технологій у рекламній комунікації.

Для науковців, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів та працівників ЗМІ.

ISBN 978-617-601-128-6

УДК 316.26
ББК 71.063.14

©ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2015

V. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ У НАУКОВІЙ РЕЦЕПЦІЇ СТУДЕНТІВ

УДК 821.161.2-92 Андрухович

Гончарова Ю. В. (студ.),
Соловйова Ю. Є. (канд. соц. ком, ст. викл.)

ЗАГОЛОВКОВА СИСТЕМА ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТВОРІВ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА (на матеріалі розділу «Погляди» сайту ТСН.UA)

Нині мережеві ЗМІ знаходяться на найвищому щаблі інформаційного розвитку. Тому матеріали письменницької публіцистики активно з'являються не лише на сторінках книжок та друкованих видань, а й публікуються в онлайн-виданнях та особистих блогах письменників і журналістів. Така можливість дозволяє автору залишатися в постійному діалозі з читачами, заповнюючи відразу декілька лакун у інформаційному попиті української аудиторії.

Одним із сучасних митців, який вдало поєднує як класичні літературні підходи, так і сучасні інтернет-технології, є Юрій Андрухович. Його творчість уже неодноразово ставала об'єктом наукових досліджень. Вона є зразком письменницької публіцистики, яка, на думку В. М. Галич, «вирізняється посиленою увагою до використання розмаїтих художніх засобів, багатством жанрових форм, емоційним відтворенням дійсності, художністю типізації її прикметних явищ» [3, с. 17].

До творчого доробку письменника належать поетичні збірки, оповідання, романи, переклади й мемуари, журналістські та публіцистичні твори. Протягом останніх п'яти років його статті періодично з'являються не лише на шпальтах різноманітних друкованих видань, а й на сторінках інтернет-ресурсів. З'ясування особливості

заголовкових комплексів публіцистичних творів Юрія Андруховича, розміщених на сайті «ТСН.ua», є *метою* нашої розвідки.

На вказаному вище сайті в розділі «Погляди» у період із серпня 2010 до березня 2015 року опубліковано 207 статей, що мають цілу низку характерних ознак, які ми пропонуємо розглянути.

Усі тексти Юрія Андруховича, опубліковані на сайті ТСН.ua, мають чіткий інформаційний привід. Автор вдало синтезує риси інформаційних жанрів з публіцистичними. Таким приводом, переважно, є суспільне, політичне чи культурне явище, рідше – знакова дата. Досить часто висвітлення думки автора відбувається крізь призму спогадів, але в будь-якому разі позиція письменника в тексті окреслена дуже чітко, розповідь переважно має монологічний характер.

Якщо твори, що представлені в збірках, написані здебільшого літературною мовою, то у форматі, близькому до блоггової журналістики (на сайті), автор не соромиться використовувати суржик, навмисно вводить калькування з російської мови, в окремих матеріалах навіть не уникає жаргонізмів.

Що стосується характерних ознак письменницької публіцистики, то в багатьох випадках здається, що тексти не мають логічної послідовності: думка, яку автор розвиває, раптово обривається, а з'являється вже після завершення наступної. Причиною різкого переходу з однієї думки на іншу найчастіше є багатотемність тексту – дуже рідко в основу публіцистичних творів Юрія Андруховича лягає якась одна тема. Ще рідше в текстах оминається національна тематика, більшість проблем чи явищ, порушених інформаційним приводом, розкриваються в контексті національної свідомості.

Характерною особливістю матеріалів, опублікованих на сайті, є їх структура. Саме вона відрізняє тексти Андруховича від текстів інших авторів, що опубліковані під рубрикою «Погляди», та від літературних творів Юрія Андруховича загалом.

Заголовок та підзаголовок чи лід (у деяких творах автор не застосовує короткі підзаголовки), на перший погляд, не мають між собою жодного логічного зв'язку. Чому саме такі слова автор

обрав для хрематоніма, стає зрозумілим лише після прочитання основної частини тексту. Лід, зазвичай, дублюється в передостанньому абзаці, де саме він і розкриває зміст твору та повертає читача до тієї думки, яка була закладена на початку.

За рівнем функціональності заголовки публіцистичних творів Юрія Андруховича, опублікованих на сайті ТСН.ua, варто віднести до газетно-журнальних. Тобто основне функціональне навантаження – привернути увагу читача, затримати її й досягнути прочитання всього матеріалу.

Загалом газетні назви виконують низку важливих функцій, найбільш вагомі серед них – функція інформування, функція атрактивності та функція композиційності [4, с. 107].

Інформативна функція – невід’ємна для будь-якого заголовка, адже він має познайомити читача з основною ідеєю повідомлення. Практикуючі журналісти запевняють, що читач, лише проглянувши заголовки, повинен розуміти, про що йтиметься у статті, прочитавши підзаголовок, він зрозуміє, що хотів донести журналіст, тобто основну ідею твору.

Розглянемо хрематоніми публіцистичних виступів Юрія Андруховича, опублікованих на сторінках інтернет-ресурсу ТСН.ua.

У статтях Юрія Андруховича заголовки не завжди виконують інформативну функцію. Елемент інтриги, привернення уваги переважає над інформативністю. Наприклад, у жодному з наступних заголовків не присутній елемент інформативності: «Вічно живі», «Він пив його з цукром», «Навіки разом», «Вічні двигуни», «У світі тварин», «Життя на виході». У цьому випадку основна ідея заголовка розкривається лише після прочитання частини тексту.

Функція композиційності виявляється в тому, що хрематонім виконує організуючу роль у системі «заголовок-текст – (ілюстрація)» [4, с. 107]. Неможливо уявити матеріали на шпальтах газети без заголовків, які за допомогою верстання організують текст в одне ціле і водночас відділяють один матеріал від іншого. У цьому контексті ми не будемо аналізувати тексти Юрія Андруховича, тому, що ця функція характеризує газетні видання, а ми розглядаємо публікації в інтернет-виданні, наближені форматом до блогової журналістики.

Функція атрактивності споріднює газетно-журнальний заголовок з рекламним. Саме такий хрематонім зосереджує увагу читача на матеріалі, після прочитання такого заголовка він може зацікавитися змістом. Найчастіше для реалізації цієї функції в назву закладається сенсаційний або інтригуючий зміст. Цікаво, що майже всі твори Юрія Андруховича, що опубліковані на сайті, мають заголовки, наділені цією функцією, виняток становить дуже незначна частина.

Наприклад, заголовки, які привертають увагу: «Спецоперація «К»», «Елегія для сирних коників», «Рогами вперед», «Увага – нецензурна лексика», «Еротична складова», «Цвяхом у рану», «Синхронізація», «Кінець світу, але по-іншому», «Як здобути свободу».

Стосовно характерних особливостей хрематонімів, то, як ми вже зазначали, автор активно застосовує не зовсім літературну мову – жаргонізми та кальку з російської мови. До них належать такі: «Наука і жисть, або тьохніка маладьожі», «Мавпи не махлюють», «Свободная страна чи невільна країна?», «У тутейших», «У меня нет брата», «Трикотажники» тощо.

Разом із тим у заголовках автора досить часто присутній елемент інтермедіальності – він застосовує фразеологізми та інші сталі вирази, які вживалися в інших літературних творах, кінофільмах тощо. Наприклад: «Не кажіть гоп», «Отаке воно, малята», «І многая, і благая», «Герої нашого часу», «Одеса-мама, Одеса-мова», «Аватари», «Кара як злочин».

Окремою групою можна виділити назви, що містять іншомовні слова або цілком складаються з них. Прикладом служать такі заголовки: «Вабі-сабі», «ФМ і fm», «Елімінація», «Imagine», «Синхронізація», «Аватари», «Momentum», «Pocket Love».

На сучасному етапі вивчення тексту як комунікативної системи включає й аналіз такого його складника, як хрематонім. «Домінування документальної (реальної) основи інформації в поєднанні з художньою (емоційно-образною) системою відображення» [2, с. 6] у творах письменницької публіцистики вимагає від авторів і особливої майстерності, лаконічності й влучності під час творення хрематонімів. Ураховуючи вплив публіцистики на думку соціуму,

її намагання зацікавити адресата певною проблемою й сприяти формуванню в нього схожих із публіцистом оцінних позицій і поглядів, заголовки як «опорна точка» [8, с. 193] змісту тексту.

За принципом актуального членування речення дослідники І. Рудницька та В. Галич виділяють дирему як тип заголовка. Перша частина такого заголовка – це тема, друга – рема. Серед досліджуваних нами текстів не вдалося виявити хрематоніми, які можна було б віднести до такого типу.

Заголовок може становити собою рему або тему висловлювання. Дослідники Г. Пранцова й Г. Сазонова, які займалися вивченням особливостей хрематоніма як комунікативної одиниці, виокремлюють заголовки, пов'язані зі змістом тексту (заголовки-теми) й такі, що виражають основну думку тексту, ідею (заголовки-реми), та «художні» заголовки (назви-метафори, назви-антитези, назви-оксиморони) [7, с. 33].

Заголовки-теми називають: а) персонаж («Янукович як Путін», «Про братів, росіян і братів росіян», «Півстолітній Олександр», «Ковток Дилана», «Росія пост любовна», «Різдво з циганами»); б) простір, місце дії («За ґратами»); в) подію, явище («День театру! День театру! День теааааатру!»), «Місія в Давосі»).

Хрематонім є невід'ємним структурно-семантичним елементом тексту, який у поєднанні з іншими компонентами твору становить його архітектоніку [6, с. 3].

Існують експліцитна та імпліцитна форми зв'язку хрематоніма і тексту. Прямо вираженим є такий зв'язок у публіцистичних творах: «Одеса-мама, Одеса-мова», «Увага – нецензурна лексика», «Про братів, росіян і братів росіян», «Улюблена французька фраза», «Свободна країна чи невольна країна?», «Як здобути свободу».

Наступна форма зв'язку – імпліцитна, яка дозволяє розкодувати зміст тексту тільки після його прочитання. Наприклад: «Погані запахи», «Життя на виході», «Лови короля», «ФМ і fm», «Герої нашого часу», «Рогами вперед», «Елегія для сирних коників», ««Стіна» і ми», «Фосфоресценція», «Радощі нашого співіснування», «Мої», «У мене нет брата», «Забуте місце», «Кінець світу, але по-іншому», «Діти з сірниками», «Коли зійде торішний сніг», «Природжені вбивці?».

Коли автор застосовує таку форму зв'язку, хремотонім має більш глибоку семантику. Він становить собою метафору, виступає символом і колоритним носієм інтертекстуального змісту, а семантика заголовка й тексту можуть протиставлятися [5, с. 171–172].

Синтаксична структура хремотонімів публіцистичних творів Юрія Андруховича дуже різноманітна, однак у текстах, які опубліковані на сайті ТСН.ua, заголовки характеризуються схожими ознаками. Переважна більшість – це односкладні неповні речення. Найчастіше – це називні конструкції. Обсяг заголовків дуже рідко перевищує чотири слова. Серед двоскладних ми можемо виділити: «Ще не змерзла Україна», «Чоловіки не плачуть», «А троє дерев – це вже ліс?», «У мене нет брата», «Коли зійде торішній сніг», «Готи не винні», «Свято наближається?», «Ідьот война бігбордная, бігмордная война».

Односкладні заголовки-речення автор застосовує найчастіше. До цього прийому зазвичай вдаються для того, щоб зосередити увагу читача на певному явищі або дії. Наприклад: «Протитанкове», «Давай дави!», «Альтернативи», «Топтуни», «Від перекладача», «Негода», «Авітаміноз», «Фосфоресценція», «Нерухомість», «Роботяги», «Холод».

До компонентів заголовкової системи публіцистичних творів Юрія Андруховича, окрім власне заголовка, входить підзаголовок. Як зазначає В. Галич, «з погляду актуального членування тексту підзаголовок, який указує на жанрову природу публіцистичного твору, місце, час подій, з нагоди яких вони були написані, нами кваліфікується як тема, а заголовок, де подається образна характеристика документально засвідчених у підзаголовку фактів – ремою [3, с. 614]».

Підзаголовки в заголовкових системах публіцистичних творів Ю.Андруховича, опублікованих на сайті ТСН.ua:

«Вічно живі»

Вони – герої котроїсь із моїх наступних книжок. Минулої неділі вони знову розбудили Львів. Я про це читав у новинах. Зрештою, про кожного з них я й без новин знаю дуже багато всякого. Ось хоча б дещо.

«Улюблена французька фраза»

Найгірше в кінематографі те, що він змушений лягати під грошові мішки продюсерів. Ті ж, у свою чергу, жадають їхнього наповнення грошима глядачів. «Краще жорстка цензура, ніж погані смаки публіки».

«Мавпи не махлюють»

Махлювання – ось мистецтво, в якому ми попереду всієї планети. Звідси і культ «Євробачення» – бо є простір для махлювання, є маневр, є навик, є рідна совдепівська – перепрошую за варваризм – смекалка.

Отже, результат короткого аналізу заголовків публіцистичних текстів Юрія Андруховича, опублікованих на сайті ТСН.ua, з урахуванням семантичних типів та структурної організації показав, що переважна більшість назв виконує функцію привернення уваги та відокремлено від тексту не несе інформативного навантаження. Тема та ідея хрематоніма більш повно розкривається в комплексах «заголовок-підзаголовок», «заголовок-текст». У цілому за допомогою образності та метафоричності заголовки Юрія Андруховича «змушують» читача заглибитися в текст для того, щоб зрозуміти, що саме хотів сказати автор.

Список використаної літератури

1. Біловол Ю. Є. Мотиви державотворення в письменницькій публіцистиці кін. ХХ – поч. ХХІ ст: еволюція, поетика, прагматика : дис... канд. наук із соціальних комунікацій: спец. 27.00.04 / Ю. Є. Біловол – Луганськ, 2010. – 223 с. **2. Буряк В. Д.** Сучасний термінологічний дискурс теорії публіцистики як інтелектуальний фактор / В. Д. Буряк // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Філол. науки. – 2008. – № 3 (142). – С. 5–13. **3. Галич В. М.** Олесь Гончар Гончар – журналіст, публіцист, редактор: еволюція творчої майстерності: Монографія / В. М. Галич. – К. : Наук. думка, 2004. – 816 с. **4. Зайцева В. В.** Функції газетного заголовка: Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство». – 2009. – № 11. – С. 105–111. **5. Кожина Н. А.** Заглавие художественного произведе-

ния : онтология, функции, параметры типологии / Н. А. Кожина // Проблемы структурной лингвистики. 1984 : сб. науч. трудов ; отв. ред. В. П. Григорьев. – М. : Наука, 1988. – С. 167-183. **6. Лазарева Э. А.** Заголовок в газете : учеб. пособ. для студентов-журналистов / Э. А. Лазарева. – Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1989. – 96 с. **7. Пранцова Г. В.** «Выдумывание названий – особый талант». Роль заглавия в речевом произведении / Г. В. Пранцова, Г. М. Сазонова // Русская словесность в школах Украины. – 2000. – № 1. – С. 31-33. **8. Різун В. В.** Літературне редагування : підручник / В. В. Різун. – К. : Либідь, 1996. – 240 с.

В статье рассматриваются заглавия публицистических выступлений Юрия Андруховича, опубликованных на страницах интернет-ресурса ТСН.ua. Оценивается их коммуникативно-прагматический потенциал, функциональное наполнение и синтаксическая структура.

Ключевые слова: заглавие, лид, Юрий Андрухович, блог, интернет-СМИ.

In the article the headings of Yuriy Andrukhovych's publicistic works published on internet resource tsn.ua are examined. Their communicative pragmatic potential, functional filling and syntactical structure are evaluated.

Keywords: heading, lead, Yuriy Andrukhovych, blog, internet media.

Наукове видання

**Соціальні комунікації:
теорія, історія, регіональний дискурс:**

Науковий збірник

За науковою редакцією професора В. М. Галич

Збірник видано за кошти
держбюджетної наукової теми
*«Дослідження в галузі соціальної комунікації:
історія, теорія, регіональний дискурс».*

С 69 Соціальні комунікації: теорія, історія, регіональний дискурс:
науковий збірник / Редкол.: В. М. Галич (гол. ред.), К. М. Ульянова (заст.
гол. ред), О. С. Куцевська, Ю. Є. Соловійова, Н. Є. Манич. Передм.
К. М. Ульянової. – Рівне: О. Зень, 2015. – 232 с.

ISBN 978-617-601-128-6

У збірнику оприлюднено результати наукової роботи професорсько-викладацького колективу кафедри журналістики та видавничої справи, а також діяльності дослідницьких лабораторій аспірантів, магістрантів та студентів над кафедральною темою «Соціальні комунікації: теорія, історія, регіональний дискурс», яка реалізується в декількох напрямках: вивчення концептуальних засад регіональної та всеукраїнської журналістики в просторі соціальних комунікацій; теоретичні пошуки та соціальні ефекти у видавничій справі та редагуванні; дослідження сучасних підходів та технологій у рекламній комунікації.

Для науковців, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів та працівників ЗМІ.

ISBN 978-617-601-128-6

**УДК 316.26
ББК 71.063.14**

Зд. до наб. 30.11.2015. Підп. до др. 07.12.2015.
Формат 60 x 841/4. Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура Times. Ум. др. арк. 14,1. Обл. вид. арк. 14,5. Наклад 50 прим.

Видавець О. Зень: свідоцтво РВ №26 від 6 квітня 2004 рр.
пр. Кн. Романа, 9/24, м. Рівне, 33022;
тел.: 0-362-24-45-09; 068-025-067-4; olegzen@ukr.net

Друк: ФОП Колодяжний Р. М., Україна, Рівненська обл., Рівненський р-н,
смт Квасилів, вул. Молодіжна, 1/14, свід. В03 №329286 від 11.02.2008 р.